

ČESKÁ REPUBLIKA

N Á L E Z

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Příbáně o ústavní stížnosti stěžovatele **P. B.**, zastoupeného Mgr. Janem Kvapilem, advokátem, sídlem Sakařova 1631, Pardubice, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2024 č. j. 24 Cdo 3727/2023-537, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 23. srpna 2023 č. j. 27 Co 176/2023-515 a rozsudku Okresního soudu v Pardubicích ze dne 25. dubna 2023 č. j. 18 C 175/2022-467, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích**, jako účastníků řízení, a **České republiky – Ministerstva zdravotnictví**, sídlem Palackého náměstí 385/4, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění:

I.**Předchozí průběh řízení a vymezení věci**

1. Ústavní stížností podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu stěžovatel namítá, že v záhlaví uvedenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení článku 1 a článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).
2. Stěžovatel se žalobou směřující proti České republice – Ministerstvu zdravotnictví domáhal přivolení k zásahu do své integrity tím, že mu bude umožněna eutanázie.

3. Okresní soud v Pardubicích (dále také „okresní soud“) svým v pořadí prvním rozsudkem ze dne 20. 12. 2021 č. j. Nc 451/2018-319 návrh stěžovatele na umožnění eutanázie zamítl (výrok I).

4. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále také „krajský soud“) rozsudkem ze dne 6. 4. 2022 č. j. 27 Co 52/2022-354 rozsudek okresního soudu co do výroku I potvrdil.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 17. 8. 2022 č. j. 24 Cdo 2237/2022-382 rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení, a to pro zjevnou neurčitost výroku I žalobního žádání (petitu) stěžovatele, který soud prvního stupně převzal do výroku I. Nejvyšší soud konstatoval, že má-li být ve výroku, jímž je rozhodováno o tom, zda bude přivoleno k zásahu do integrity člověka, je třeba takový zásah popsat natolik určitě a jednoznačně, aby nebyl zaměnitelný s jiným zásahem. Uložil soudu prvního stupně, aby posoudil, zda stěžovatel v průběhu řízení žalobu dostatečně doplnil, a pokud ne, aby ho vyzval k odstranění vad žaloby. Současně uvedl, že v řízení, v němž se plně svéprávný člověk domáhá vyslovení souhlasu se zásahem do své integrity, se nepostupuje podle § 2 písm. c) a § 65 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ale soud o podaném návrhu rozhodne v řízení sporném.

6. Okresní soud přistoupil k novému projednání žaloby v řízení sporném podle pravidel části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), a vyzval stěžovatele k doplnění žaloby ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. V návaznosti na to stěžovatel upravil žalobní petit a svým návrhem nově žádal, aby *„byl povolen zásah do osobní integrity žalobce spočívající v podání smrtícího prostředku lékaře na základě výslovné a dobrovolné žádosti žalobce, jehož účelem bude ukončení života žalobce“*.

7. Nyní napadeným rozsudkem ze dne 25. 4. 2023 č. j. 18 C 175/2022-467 okresní soud shledal návrh stěžovatele nedůvodným a žalobu zamítl. Okresní soud konstatoval, že pro navrhovaný zásah do osobní integrity stěžovatele neexistuje v České republice zákonný rámec. Nedotknutelnost člověka chráněná jak na úrovni občanského zákoníku, tak článkem 7 odst. 1 Listiny vyjadřuje zapovězení jakýchkoliv nezákonných zásahů do tělesné a duševní integrity člověka. Možnost přijmout z rukou lékaře pomoc při umírání ze zákonné úpravy neplyne, naopak trestní zákoník chrání právo na život každého tím, že eutanázii kriminalizuje. Stěžovateli tedy není možné vyhovět a přivolit k takovému zásahu, na čemž podle okresního soudu nemůže nic změnit ani argumentace ústavněprávními předpisy. Nad rámec uvedeného okresní soud konstatoval, že z předložených lékařských práv nevyplyvá, že by se stěžovateli nedostávalo odpovídajícího léčení, že by jeho stav byl nadále neléčitelný, či že by se nacházel v pokročilém či terminálním stádiu onemocnění. Z navržených důkazů podle soudu nevyplynulo, že by nebyla zachována jeho lidská důstojnost, nebo že by byl podroben krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení (bod 34 rozsudku).

8. Na základě stěžovatelova odvolání se věci zabýval krajský soud, který rozsudkem ze dne 23. 8. 2023 č. j. 27 Co 176/2023-515 rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Krajský soud zopakoval, že z právní úpravy nelze dovodit možnost učinit takový zásah do integrity fyzické osoby, jehož účelem je její usmrcení.

9. O dovolání stěžovatele rozhodl Nejvyšší soud napadeným rozsudkem ze dne 29. 1. 2024 č. j. 24 Cdo 3727/2023-537 tak, že je podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl, neboť dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné. Uvedl, že v České republice neexistuje

legální možnost provedení eutanázie ani asistovaného sebeusmrcení, naopak je tato možnost právním řádem zapovězena. Podle názoru Nejvyššího soudu neplyne z lidskoprávních závazků České republiky právo na eutanázii, jak tvrdí stěžovatel.

II.

Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel je přesvědčen, že možnost svobodně se rozhodnout o ukončení života je součástí osobní autonomie a lidské důstojnosti. Ke srovnání odkazuje stěžovatel na rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 26. 2. 2020 sp. zn. 2 BvR 2347/15, v němž Spolkový ústavní soud právo rozhodnout se o vlastní smrti pod právo na lidskou důstojnost podřadil. Podle stěžovatele odráží právo rozhodnout se o konci vlastního života základní identitu člověka a svobodu jeho rozhodování, součást osobního přesvědčení a víry. Stěžovatel rovněž poukazuje na nálezný ze dne 2. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16, z nějž podle něj vyplývá právo jednotlivce svobodně rozhodnout o ukončení svého života.

11. Pokud právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života, a to případně i za asistence třetí osoby, vyplývá z článku 1 a článku 10 odst. 1 Listiny, je povinností státu zajistit jednotlivci reálnou možnost takové právo realizovat. Porušení této povinnosti nelze klást k tíži stěžovatele. Za nepatřičnou proto stěžovatel považuje argumentaci soudů, které jeho návrh zamítly s odůvodněním, že jeho realizaci český právní řád neumožňuje. Zákonná ustanovení, která ukončení života stěžovatele za pomoci třetí osoby dokonce trestají, podle stěžovatele nerespektují právo jednotlivce na svobodné rozhodnutí o ukončení života a měla by být pro rozpor s ústavněprávními předpisy zrušena. Právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života podle stěžovatele nijak nekoliduje s právem na život podle článku 6 Listiny. Právo na život nelze vykládat tak, že by měl stát chránit život jednotlivce i proti vůli jeho samotného. Takový výklad by vedl k omezení svobodné vůle a autonomie jednotlivce, popřel by jednotlivce jako samostatně myslící racionální bytost nadanou vlastním rozumem a vlastní vůlí a současně negoval právo rozhodovat o sobě samém, formulovat své cíle, hledat cesty, jak dosahovat svého štěstí. Taková vnucená ochrana lidského života v rozporu s přáním a vůlí jednotlivce je protismyslná, nutí jednotlivce do existence, kterou si nepřeje a kterou vnímá často úkorně, a ve svém důsledku je porušením hodnot lidství, na které odkazuje i preambule Listiny.

III.

Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud se seznámil s obsahem spisu vedeného Okresním soudem v Pardubicích pod sp. zn. 18 C 175/2022 a vyžádal si vyjádření účastníků řízení, jakož i vyjádření vedlejší účastnice.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zopakoval, že nesdílí názor stěžovatele, že by bylo možné s odkazem na práva garantovaná Listinou „povolit eutanázii“. Zdůraznil, že v České republice neexistuje *de iure* možnost ukončení života náhradní formou, například eutanázií či asistovanou sebevraždou, naopak trestní právo upravuje mnoho trestných činů, jejichž kriminalizací je život chráněn. Podle přesvědčení Nejvyššího soudu jsou život a zdraví považovány za tak významné hodnoty, že i když se týkají konkrétního člověka, převažuje společenský zájem na ochraně těchto statků před právem jedince o těchto statcích svobodně rozhodovat. Jedinou výjimku v tomto směru představuje podle dovolacího soudu svolení k lékařským zákrokům souladným

s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, které vylučuje protiprávnost činu spočívajícího právě v takovémto lékařském zákroku. Odkazoval-li stěžovatel ve svém dovolání na nálezy ze dne 29. 2. 2008 sp. zn. II. ÚS 2268/07 a ze dne 7. 12. 2005 sp. zn. IV. ÚS 412/04, nepovažuje Nejvyšší soud toto jeho zdůvodnění přiléhavým, neboť z citovaných nálezů nevyplývá, že by součástí práva na zachování lidské důstojnosti mělo být i právo na důstojné ukončení života. Navíc například v nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 se podává, že život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

14. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

15. Okresní soud v Pardubicích ve svém vyjádření uvedl, že nemá, čím by své vyjádření k ústavní stížnosti doplnil. Odkázal na odůvodnění svého rozsudku a konstatoval, že na závěrech o nedůvodnosti žaloby trvá.

16. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření v první řadě projevila pochybnost o své pasivní legitimaci v rámci celého řízení. Vedlejší účastnice podle svých slov není žádným právním předpisem zmocněna k povolování zásahů do integrity jedince a není ani poskytovatelem zdravotních služeb ve smyslu zákona o zdravotních službách. Nesdílí názor stěžovatele o tom, že napadenými rozsudky mělo dojít k porušení jeho základních práv, ale je naopak toho názoru, že jakýkoli zásah do integrity člověka, který se neopírá o zákonem uznaný důvod, představuje újmu na přirozených právech konkrétního jedince, a je tak protiprávní. Pro vedlejší účastnici je lidský život hodnotou, kterou je stát povinen respektovat a do níž je oprávněn zasahovat pouze ve zcela výjimečných situacích. Zajištění podmínek pro ochranu lidského života vytvořením odpovídajícího legislativního rámce patří mezi nejdůležitější úkoly státu, stejně jako účinné potírání trestné činnosti proti životu a zdraví a zajištění odškodnění obětí této trestné činnosti. Vedlejší účastnice má za to, že lidský život je nejvyšší hodnotou a stát by měl chránit život jednotlivce i proti vůli jeho samotného. Legální provedení eutanázie není v České republice možné. Otázka její legalizace je spíše než otázkou právní, otázkou hodnotovou, dotýkající se podstaty lidské existence a základních společenských paradigmat. Vedlejší účastnice navrhla, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, případně zamítnuta.

17. Shora uvedená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovateli k replice, ten však práva repliky nevyužil.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla napadená rozhodnutí vydána, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti*1. Obecná východiska*

19. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

20. V řízení před obecnými soudy stěžovatel žádal, aby byl povolen zásah do jeho osobní integrity „*spočívající v podání smrtícího prostředku žalobci (stěžovateli) lékařem na základě výslovné a dobrovolné žádosti žalobce, jehož účelem bude ukončení života žalobce*“. V odůvodnění ústavní stížnosti se domáhá toho, aby Ústavní soud konstatoval, že možnost ukončení života za asistence třetí osoby vyplývá přímo z ústavního pořádku. Stěžovatel to v ústavní stížnosti přímo označuje jako „*právo na svobodné rozhodnutí o ukončení života, právo dobrovolně důstojně zemřít, a to případně i za asistence třetí osoby*“. Prvním úkolem Ústavního soudu je vyjasnit pojmy týkající se projednávané otázky a ve vztahu k nim vymezit rozsah svého přezkumu.

21. Podle formulace žalobního petitu stěžovatel v civilním řízení usiloval o tzv. vyžádanou aktivní eutanázii (dále také „eutanázie“). Za případ vyžádané aktivní eutanázie lze považovat situaci, kdy osoba vyjádří přání zemřít a jiná osoba na základě tohoto přání jedná tak, že ukončí její život, přičemž toto jednání samo o sobě vede ke smrti osoby, která přání zemřít vyslovila. Oproti tomu termín asistované sebeusmrcení (asistovaná sebevražda) zahrnuje případy, kdy druhá osoba pomůže člověku ukončit jeho život sebeusmrcením (k podrobné terminologii a k pojmu asistované sebeusmrcení viz např. Doležal, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života – Právní aspekty. Academia. Praha, 2017. Str. 24 a 25). Ačkoliv pojmy eutanázie a asistované sebeusmrcení se od sebe podstatně odlišují, a nelze je vzájemně zaměňovat, oba koncepty směřují k umožnění autonomního rozhodování jednotlivce o okamžiku konce vlastního života. V obecné rovině se proto Ústavní soud bude věnovat oběma těmto formám asistovaného umírání. Při vlastním posouzení ústavní stížnosti v jejím specifickém kontextu je však Ústavní soud vázán konkrétními okolnostmi projednávané věci a podstatou nároku, kterého se stěžovatel domáhal před civilními soudy, a tedy návrhem na souhlas s umožněním vyžádané aktivní eutanázie. Tento nálezný se tedy (kromě některých odkazů na obecná judikaturní východiska) nevěnuje tzv. pasivní eutanázii, která může být definována jako odstoupení od život udržující léčby či nezahájení takovéto léčby.

22. Úkolem Ústavního soudu je posoudit, zda tím, že obecné soudy zamítly návrh stěžovatele na umožnění eutanázie, došlo k porušení jeho základních práv. Obecné soudy všech stupňů svá rozhodnutí založily na logicky a přesvědčivě odůvodněném závěru o tom, že na zákonné úrovni není možnost poskytnutí eutanázie upravena a stěžovateli z tohoto důvodu nelze vyhovět. Ústavní soud jejich úvahy týkající se výkladu zákonných předpisů v tomto ohledu nerozporuje, musí však pečlivě zvážit, zda jejich závěry ob stojí z pohledu ochrany ústavně zaručených práv stěžovatele.

23. Otázky, týkající se možnosti volby odchodu ze života, patří mezi jednu z nejdiskutovanějších a nejproblematictějších oblastí dotýkajících se ústavních garancí práva na život, jakož i dalších základních práv. Jak výstižně popisuje komentářová literatura, otázky

spojené s koncem života „se dotýkají samotných základů hodnotového řádu společnosti, jenž byl po staletí spoluutvářen a ovlivňován nejen právem, ale šířeji náboženskými, filosofickými, mravními či kulturními zdroji a tradicemi absorbujícími v sobě i významné dějinné události a procesy“ [Kokeš, M. Článek 6 (právo na život) in Wagnerová, E., a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Wolters Kluwer]. V přístupu k problematice eutanázie a asistovaného sebeusmrcení je reflektován způsob, jakým společnost vnímá lidský život i smrt, jak přistupuje k otázce důstojného umírání, jak tento pojem chápe. Současně se v něm odráží i to, jaký význam připisuje otázkám autonomního rozhodování a individuálního sebeurčení. Tyto představy jsou pochopitelně formovány rovněž s ohledem na historické události a konkrétní historické zkušenosti dané společností. Kromě etických, filozofických a náboženských představ je společnost stále více ovlivňována vývojem vědy a medicíny, zvyšujícím se věkem dožití a s tím spojenými otázkami důstojnosti, důstojného života a kvality života, resp. prodlužování života při zachování jeho kvality.

24. Komplexnost vnímání těchto otázek, jakož i napětí mezi jejich celospolečenským hodnotovým vnímáním a ryze individuálním a individualizovaným chápáním důstojnosti vlastního života u každého jednotlivce, může být důvodem zdrženlivého přístupu práva k jejich regulaci. Právě v takovýchto otázkách je totiž nezbytné pečlivě posuzovat rozsah základních práv, zvažovat, zda vůbec lze pod některé ze základních práv podřadit požadavek svobodného rozhodnutí o konci vlastního života, a pokud ano, vážit přiměřenost jeho omezení.

25. K této otázce se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi dosud nevyjádřil, východiska pro její posouzení však lze nalézt v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je jako mezinárodní lidskoprávní smlouva součástí českého ústavního pořádku [viz nálezy ze dne 25. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)]. České soudy přitom musí pracovat se širší normativní závazností judikatury ESLP, která se vztahuje nejen na rozhodnutí vůči České republice, ale i na rozhodnutí proti jiným smluvním státům Úmluvy. Povinnost zohledňovat judikaturu ESLP při vnitrostátní aplikaci Úmluvy je nejenom mezinárodněprávním závazkem České republiky, ale také vnitrostátně uloženou ústavní povinností plynoucí z článku 10 a článku 1 odst. 2 Ústavy [viz nálezy ze dne 16. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 25].

2. Judikatura ESLP k otázkám eutanázie a asistovaného sebeusmrcení

26. Na úrovni Úmluvy se otázky eutanázie a asistovaného sebeusmrcení dotýkají zejména základních práv zakotvených v článku 2 (právo na život) a článku 8 (právo na soukromí).

27. Podle článku 2 odst. 1 Úmluvy je „právo každého na život chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“

28. Podle článku 8 odst. 1 Úmluvy má každý „právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence“. Odstavec 2 citovaného článku stanoví, že „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“.

29. Ve věci *Pretty proti Spojenému království* (rozsudek ze dne 29. 4. 2002 č. 2346/02) se ESLP zabýval případem stěžovatelky postižené nemocí motorických neuronů, která se u státních orgánů domáhala záruky, že její manžel nebude stíhán, pokud jí bude nápomocen při spáchání sebevraždy v souladu s jejím přáním. ESLP konstatoval, že z práva na život podle článku 2 Úmluvy nelze dovodit právo na smrt, ať z rukou druhé osoby, nebo s asistencí veřejného orgánu. ESLP však ve stejném rozhodnutí dospěl k závěru, že stěžovatelčino rozhodnutí vyhnout se tomu, co považovala za nedůstojný a trýznivý konec života, spadá do rozsahu článku 8 Úmluvy. V tomto kontextu uvedl, že podstatou Úmluvy je úcta k lidské důstojnosti a lidské svobodě a že pojem kvality života nabývá význam právě z hlediska článku 8 Úmluvy. Zásah do stěžovatelčiných práv, vyplývající ze všeobecného zákazu asistovaného sebeusmrcení, však ESLP v citovaném případě neshledal nepřiměřeným.

30. V pozdějším rozsudku ve věci *Haas proti Švýcarsku* (ze dne 20. 1. 2011 č. 31322/07) se ESLP věnoval případu stěžovatele s bipolární poruchou, který se snažil dosáhnout toho, aby mu byl předepsán pentobarbital sodný, jehož užitím by mohl ukončit svůj život. ESLP konstatoval, že právo jednotlivce rozhodnout, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, za předpokladu, že je schopen se v této otázce svobodně rozhodnout a následně jednat, představuje jeden z aspektů práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Citovaný případ ESLP posuzoval z hlediska pozitivních závazků státu přijmout nezbytná opatření k umožnění důstojné sebevraždy. Ve svých úvahách zdůraznil, že v rámci zkoumání možného porušení článku 8 je vhodné odkázat na článek 2 Úmluvy, který ukládá vnitrostátním orgánům povinnost chránit zranitelné osoby, a to i před jednáním, kterým ohrožují svůj vlastní život. Citovaný článek zavazuje vnitrostátní orgány, aby zabránily jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno. ESLP dále uvedl, že přijme-li země liberální přístup k otázce asistovaného sebeusmrcení, je třeba přijmout vhodná prováděcí opatření pro takový přístup a preventivní opatření. Opatření vyplývající ze švýcarské legislativy, spočívající v požadavku lékařského předpisu pentobarbitalu sodného, ESLP označil za legitimní, a s ohledem na široký prostor pro uvážení vnitrostátních orgánů, jakož i na konkrétní okolnosti případu dovedl, že švýcarské orgány neporušily právo stěžovatele vyplývající z článku 8 Úmluvy.

31. Ve věci *Koch proti Německu* se ESLP zabýval případem stěžovatele, jehož manželka žádala o udělení oprávnění k získání pentobarbitalu sodného pro ukončení svého života a která posléze podstoupila asistované sebeusmrcení ve Švýcarsku. ESLP shledal porušení článku 8 Úmluvy v jeho procesním aspektu, k němuž došlo tím, že německé soudy odmítly přezkoumat podstatu stěžovatelova nároku.

32. Z odlišného úhlu pohledu ESLP posuzoval otázku asistovaného sebeusmrcení v rozsudku *Lings proti Dánsku*. V něm dospěl k závěru, že trestní odsouzení lékaře, který na internetu publikoval příručku s podrobným postupem, jak spáchat sebevraždu, včetně použitelných farmak a jejich dávkování, a současně v některých případech konkrétními kroky asistoval při sebeusmrcení, není v rozporu s článkem 10 Úmluvy. ESLP zde mimo jiné konstatoval, že z jeho judikatury nelze vyvodit závěr, že podle Úmluvy existuje právo na asistované sebeusmrcení, a to ani ve formě poskytování informací o sebevraždě nebo asistence, která by přesahovala poskytování obecných informací o sebevraždě (bod 52).

33. Ve věci *Mortier proti Belgii* ESLP posuzoval případ stěžovatele, jenž nesouhlasil s tím, že jeho matce, která dlouhodobě trpěla chronickými depresemi, bylo umožněno podstoupit eutanázii. ESLP uvedl, že cílem dekriminalizace eutanázie bylo poskytnout jednotlivcům svobodnou volbu vyhnout se tomu, co by podle jejich názoru bylo nedůstojným a strastiplným

ukončením života. Právo na život podle článku 2 Úmluvy proto nelze vykládat tak, že samo o sobě zakazuje podmíněnou dekriminalizaci eutanázie (bod 138). Aby byla dekriminalizace eutanázie slučitelná s článkem 2 Úmluvy, musí být doprovázena poskytnutím vhodných a přiměřených záruk, které zabrání zneužití, a zajistí tak dodržování práva na život (bod 139). V tomto případě ESLP konstatoval, že záruky proti zneužití předpokládané belgickým právem poskytovaly matce stěžovatele dostatečnou ochranu práva na život a tyto záruky byly dodrženy. ESLP však shledal porušení článku 2 Úmluvy v jeho procesním aspektu ve vztahu k mechanismu přezkumu po provedení eutanázie, a to pro nedostatečnou nezávislost specializované revizní komise a pro přílišnou délku trestního vyšetřování.

34. Z citované judikatury ESLP vycházel v nedávném rozhodnutí ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku* (ze dne 13. 6. 2024 č. 32312/23). Stěžovatelem byl maďarský právník, jemuž byla diagnostikována amyotrofická laterální skleróza (ALS) a který si stěžoval na skutečnost, že mu podle maďarského práva nebylo umožněno ukončit svůj život s asistencí druhé osoby, což podle něj mělo vést k porušení jeho práva na soukromý život podle článku 8 Úmluvy. ESLP shledal, že zájem stěžovatele na přístup k lékařem asistovanému umírání („*physician-assisted dying*“ či „PAD“, zahrnujícímu oba pojmy eutanázie a asistovaného sebeusmrcení) se týká základních aspektů jeho práva na respektování soukromého života, a označil za nesporné, že tyto hodnoty nabývají zvláštního významu v kontextu nevyléčitelně nemocných pacientů, kteří považují lékařem asistované umírání za jediný prostředek k ukončení svého utrpení. V rámci posouzení přiměřenosti zásahu do práva podle článku 8 Úmluvy ESLP opět zdůraznil široký prostor pro uvážení smluvních států. ESLP uznal, že se objevuje „určitý trend“ směřující k dekriminalizaci lékařem asistovaného umírání, avšak ve většině členských států je stále trestně postižitelné. ESLP konstatoval, že při posuzování toho, zda a jak vyhovět zájmům těch, kteří si přejí asistenci při umírání, je třeba zvážit širší společenské důsledky a rizika zneužití a chyb při poskytování takové asistence. Přihlédl k tomu, že jsou stěžovateli dostupné alternativní prostředky paliativní péče, a dospěl k závěru, že maďarské orgány nepřekročily prostor pro své uvážení a k porušení stěžovatelova práva na soukromý život nedošlo.

35. Závěry vyplývající ze shora citované judikatury lze shrnout následovně: a) z práva na život nelze dovodit právo na pomoc ke smrti ve zvolený okamžik; b) právo jednotlivce rozhodnout se, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, za předpokladu, že je schopen se o této otázce svobodně rozhodnout a jednat v souladu s tím, je jedním z aspektů práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy (viz rozsudek *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 51); c) toto právo není absolutní a musí být váženo oproti protichůdným legitimním zájmům, především pozitivním závazkům státu vyplývajícím z práva na život, které vyžadují ochranu zranitelných osob před jednáním, které může ohrozit jejich život; d) jednotlivé členské státy mají v otázkách asistovaného sebeusmrcení a eutanázie široký prostor pro uvážení, který umožňuje jak trestně-politická rozhodnutí o omezení práva na rozhodnutí o vlastní smrti za asistence druhé osoby ve prospěch ochrany práva na život, tak na druhou stranu podmíněnou dekriminalizaci eutanázie či asistovaného sebeusmrcení za přijetí dostatečných záruk ochrany práva na život.

36. ESLP podřazuje možnost svobodného rozhodnutí o konci vlastního života pod rozsah práva na soukromý život a související stížnosti posuzuje prizmatem článku 8 Úmluvy. V otázkách legalizace eutanázie a asistovaného sebeusmrcení ponechává značný prostor pro uvážení členských států a zdůrazňuje význam pozitivních závazků plynoucích z práva na život. Právo na eutanázii či na asistované sebeusmrcení ESLP ve své judikatuře nedovodil. Za porušení práva na soukromý život ESLP neoznačil nemožnost přístupu k lékařem asistovanému umírání ani ve velmi závažných případech stěžovatelů trpících nezvratným život

ohrožujícím onemocněním (případ stěžovatele trpícího amyotrofickou laterální sklerózou), pro zajištění důstojného konce života však zdůraznil nezbytnost kvalitní paliativní péče, včetně přístupu k účinné léčbě bolesti (viz rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše).

3. Svobodné rozhodnutí o vlastní smrti na úrovni Listiny

37. Na tomto místě je třeba se věnovat otázce, jaké záruky poskytuje Listina ve vztahu k požadavku, kterého se domáhá stěžovatel. V obecné rovině lze konstatovat, že otázky vztahující se ke konci života jednotlivce budou velmi blízce svázány s ochranou lidské důstojnosti (článek 1 a článek 10 odst. 1 Listiny), ochranou soukromého života a nedotknutelností osoby a jejího soukromí (článek 7 odst. 1, článek 10 odst. 2 Listiny a článek 8 Úmluvy), jakož i ochranou života jako takového (článek 2 Listiny a článek 6 Úmluvy).

38. Ačkoliv se stěžovatel dožaduje konstatování, že došlo k porušení jeho práva na lidskou důstojnost podle článku 10 odst. 1 Listiny, Ústavní soud jeho ústavní stížnost optikou tohoto článku neposuzoval. Z povahy nároku, kterého se stěžovatel domáhá, jakož i konkrétní situace, v níž se stěžovatel nachází, Ústavní soud nedovodil, že by v důsledku napadených rozhodnutí došlo k zásahu do práva na lidskou důstojnost, tak jak je chápáno právě citovaným článkem. Stěžovatel je osobou trpící chronickými zdravotními obtížemi, tělesného i duševního charakteru, neumožnění aktivní vyžádané eutanázie však samo o sobě nezpůsobuje aktuální zásah do jeho práva na lidskou důstojnost. Současně nelze ani dovodit, že by v důsledku napadených rozhodnutí muselo k takovému zásahu v budoucnu dojít. Stěžovatel v ústavní stížnosti nenamítá, že by se mu v důsledku jeho zdravotního stavu dostávalo zacházení, které je nedůstojné, ponižující či jinak trýznivé. Pakliže stěžovatel v řízení před obecnými soudy tvrdil, že aktuální režim v České republice považuje za zlodějský, zabijácký a fašistický, nelze z těchto obecných tvrzení dovodit existenci zásahu do jeho základních práv. Naopak lze konstatovat, že se stěžovatel svou ústavní stížností snaží dosáhnout toho, aby mu bylo umožněno svobodně si zvolit, kdy a jak ukončí svůj život, přičemž usiluje o to, aby tato jeho volba byla uskutečněna aktivním jednáním (pomocí) druhé osoby. V centru pozornosti Ústavního soudu tedy musí být právě otázka autonomie vůle a svobody rozhodování o konci vlastního života. Ústavní soud proto ústavní stížnost přezkoumal zejména pohledem práva na ochranu soukromí a respektování tělesné a duševní integrity.

39. S respektem k tomu, že problematika eutanázie je pevně svázána s výkladem ústavněprávních garancí vyplývajících z práva na život podle článku 6 Listiny, bude se Ústavní soud věnovat nejprve tomuto základnímu právu.

a) Právo na život

40. Článek 6 odst. 1 a 2 Listiny zní takto: „Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením“ (odst. 1). „Nikdo nesmí být zbaven života“ (odst. 2). Podle odst. 4 citovaného článku „porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“

41. Smyslem článku 6 Listiny je ochrana života. Život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Právo na život chrání samotnou existenci člověka a je tak principiálním předpokladem využívání všech ostatních lidských práv. Je jím garantováno ústavní právo každé lidské bytosti nebýt svévolně usmrcena [viz nálezy ze dne 4. 5. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 16/04 (N 98/37 SbNU 321)]. Bývá označováno jako „nejdůležitější lidské právo“, právo „nejzákladnější“ nebo právo „nejvyšší“. Porušení tohoto práva vedoucí

k usmrcení člověka patří k nejzávažnějším porušením lidských práv. To již z toho důvodu, že není způsobu, jak jej vůči přímé oběti odčinit. V systematice Listiny se právo na život řadí na začátek katalogu základních práv, což podtrhuje jeho význam. Proto právní řád demokratického právního státu musí zájmy chráněné tímto právem chránit zvláště efektivně [srov. náleze ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

42. Právo na život podle článku 6 Listiny chrání život jako hodnotu samu o sobě a nelze z něj dovodit právo na důstojnou smrt (ve smyslu ukončení života způsobem, který daná osoba vnímá subjektivně jako důstojný, a v okamžik, jaký si zvolí). Shodně se k této otázce vyjádřil ESLP, jenž konstatoval, že článek 2 Úmluvy nemá žádný vztah k otázkám týkajícím se kvality života nebo toho, jak se člověk rozhodne se svým životem naložit. V míře, v jaké jsou tyto aspekty uznány za natolik podstatné pro lidský úděl, že mohou vyžadovat ochranu proti zasahování státu, mohou být reflektovány v právech zaručených jinými články Úmluvy nebo v jiných mezinárodních instrumentech ochrany lidských práv. Článek 2 nemůže být, aniž by bylo překrouceno jeho znění, interpretován tak, že uděluje diametrálně opačné právo, totiž právo zemřít, ani nemůže vytvořit právo na sebeurčení v tom smyslu, že by jednotlivci uděloval právo zvolit si smrt spíše než život (rozsudek ve věci *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše). S obdobnou argumentací lze i v nynějším případě dovodit, že právo na život nemůže být východiskem pro posouzení nároku, kterého se stěžovatel domáhá.

43. Jak Ústavní soud v minulosti konstatoval, právo na život bylo primárně koncipováno a definováno skrze jeho obrannou funkci a tomu odpovídající subjektivní nárok jednotlivce, aby státu (veřejné moci) a jeho represivnímu aparátu bylo zapovězeno svévolně vstupovat do prostoru chráněného právem na život. Nicméně je nutno z něho vyvodit rovněž povinnost státu toto právo aktivně chránit, podle okolností také přijetím preventivních opatření k ochraně života, zdraví a bezpečnosti jednotlivců (viz usnesení ze dne 6. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 3917/11). Stát má tedy povinnost nejen respektovat život jednotlivce a zdržet se zásahů, které by vedly k jeho ohrožení či přímo zbavení, ale také povinnost vytvořit zákonný a institucionální rámec, kterým bude garantovat ochranu života jednotlivce před jednáním orgánů veřejné moci i dalších soukromých osob, a někdy i před vlastním jednáním jednotlivce samotného (srov. rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 54). Součástí této povinnosti je nutnost postihovat jednání, kterým bylo nepřipustně zasaženo do práva na život, a v některých případech i povinnost takovým zásahům předcházet. Povinnost státu přijmout preventivní operativní opatření na ochranu života v souvislosti se sebepoškozováním vzniká například u osob zbavených svobody, či osob, které jsou jiným způsobem pod kontrolou veřejné moci (k tomu judikatura ESLP např. ve věcech *Keenan proti Spojenému království* ze dne 3. 4. 2001 č. 27229/95, *Renolde proti Francii* ze dne 16. 1. 2009 č. 5608/05, *Mikhaýl Mammadov proti Ázerbájdžánu* ze dne 17. 3. 2010 č. 4762/05, rozsudek velkého senátu ve věci *Fernandes de Oliveira proti Portugalsku* ze dne 31. 1. 2019 č. 78103/14, bod 110).

44. V kontextu poskytování zdravotní péče těžce nemocným osobám, ať již fyzicky či mentálně, budou garance práva na život vždy vyžadovat robustní mechanismus chránící před nepřipustným zbavením života. Posláním lékařů a dalších pracovníků ve zdravotních službách je primárně ochrana života a zdraví osob, které jsou v jejich péči, a to za současného respektu k autonomii vůle těchto osob.

45. Na druhou stranu z práva na život nelze dovodit absolutní zákaz eutanázie či asistovaného sebeusmrcení. Listina nevymezuje právo na život podle článku 6 jako právo absolutní (tj. absolutně neomezené). Naopak předpokládá jeho možná omezení v odstavci čtvrtém, jenž dává zákonodárci možnost stanovit okruh výjimečných případů, kdy jednání, jehož důsledkem

bylo zbavení života, nebude trestné. Již z jazykového výkladu citovaného článku je zřejmé, že zákonodárce má v tomto ohledu možnost na podústavní rovině vyložit podmínky, za kterých bude omezení práva na život přípustné. Musí přitom respektovat podmínky stanovené pro omezení základních práv vyplývajících z článku 1, článku 2 odst. 2 a 3 a článku 4 Listiny.

46. Ani ESLP ve své judikatuře neoznačil umožnění eutanázie či asistovaného sebeusmrcení za *per se* rozporné s garancemi práva na život. Právo na život podle článku 2 Úmluvy nelze vykládat tak, že samo o sobě zakazuje podmíněnou dekriminalizaci eutanázie (rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, bod 138). Povinnost chránit zranitelné osoby před jednáním, kterým ohrožují vlastní život, vyplývající z citovaného článku, ESLP v tomto kontextu vyložil jako povinnost státu zabránit jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno (rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 54). Článek 2 Úmluvy tedy nebrání vnitrostátním orgánům povolit nebo poskytnout eutanázii či asistované sebeusmrcení za podmínky, že je doprovází vhodné a dostatečné záruky, které zabrání zneužití, a zajistí tak dodržování práva na život (podrobněji viz rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, bod 141). V kontextu eutanázie a asistovaného sebeusmrcení tedy ESLP považuje právo na život za zásadní protiváhu práva na soukromí v jeho aspektu sebeurčení a osobní autonomie, kterou je z pozice orgánů veřejné moci nutno vždy pečlivě zvažovat.

47. Obdobné požadavky na ochranu práva na život podle článku 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech vyjádřil také Výbor pro lidská práva v Obecném komentáři č. 36 k článku 6: právo na život (ze dne 3. 9. 2019, CCPR/C/GC/36, bod 9). Výbor konstatoval, že „osobní autonomie má pro lidskou důstojnost zásadní význam“, zdůraznil však, že by státy „měly přijmout odpovídající opatření, aniž by porušily své další závazky vyplývající z Paktu, aby zabránily sebevraždám, zejména u osob ve zvláště zranitelných situacích, včetně osob zbavených svobody. Smluvní státy, které umožňují zdravotnickým pracovníkům poskytovat lékařskou péči nebo lékařské prostředky k usnadnění ukončení života postižených dospělých osob, jako jsou nevyléčitelně nemocní, kteří pociťují silnou fyzickou nebo psychickou bolest a utrpení a přejí si důstojně zemřít, musí zajistit existenci robustních právních a institucionálních záruk, které by ověřovaly, zda se zdravotníci řídí svobodným, informovaným, výslovným a jednoznačným rozhodnutím svých pacientů, s cílem chránit pacienty před nátlakem a zneužitím“. Výbor tedy explicitně neuznal existenci práva zemřít podle svého přání, současně však možnost eutanázie či asistovaného sebeusmrcení neoznačil za *a priori* rozpornou s právem na život, a to za předpokladu, že stát zajistí, aby pacienti nebyli vystaveni neoprávněnému nátlaku a nedošlo ke zneužití těchto institutů. Pokud se smluvní stát rozhodne aktivně vyžádanou eutanázii povolit, nemusí jít o porušení práva na život, pokud existují dostatečné záruky proti zneužití (viz také závěrečná doporučení k Nizozemsku z 22. 8. 2019, č. CCPR/C/NLD/CO/5, bod 28).

48. Jak vyplývá z výše uvedeného, právo na život podle článku 6 Listiny a článku 2 Úmluvy nemůže být východiskem posouzení nároku, kterého se stěžovatel domáhá, neboť svoboda rozhodnout se o způsobu a konci vlastního života nespadá do rozsahu tohoto práva. Právo na život sice existenci nároku stěžovatele bezvýhradně nevylučuje, ale jeho ochrana představuje protichůdný zájem, jenž musí mít Ústavní soud v nynějším případě na mysli při zvažování ústavnosti případného zásahu do jiných základních práv stěžovatele.

b) Právo na soukromí a na respektování tělesné a duševní integrity

49. Článek 7 odst. 1 Listiny zní takto: „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*“

50. Na tomto místě je nutné zodpovědět otázku, zda svobodné rozhodnutí o čase a způsobu ukončení vlastního života spadá do rozsahu práva na soukromí. Ochrana soukromí je v Listině, na rozdíl od textu Úmluvy, roztržena do několika vzájemně se doplňujících článků, avšak Ústavní soud považuje za nejprůběhavější posoudit nynější věc optikou článku 7 odst. 1 Listiny, jímž je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Otázky spojené s rozhodováním o ukončení vlastního života jsou totiž neodmyslitelně svázány s tělesnou a duševní integritou jednotlivce, což vyplývá i z dřívější judikatury Ústavního soudu.

51. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že soukromí představuje jeden ze stěžejních prvků svobody jednotlivce, která patří mezi nejdůležitější hodnoty demokratického státu, a jeho ochrana se projevuje v mnoha různých aspektech [viz náleze ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 33/16 (N 207/103 SbNU 85), bod 127]. Primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém [viz náleze ze dne 22. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (N 52/60 SbNU 625), bod 29].

52. V nálezu ze dne 2. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16 (N 1/84 SbNU 23) se Ústavní soud zabýval otázkou protiprávnosti neposkytnutí zdravotní péče dospělé svéprávné osobě s ohledem na její nesouhlas. V této souvislosti konstatoval, že i v oblasti poskytování zdravotní péče je třeba plně ctít zásadu svobody a autonomie vůle a možnost pacienta odmítnout poskytnutí péče, byť by byla považována za nezbytnou pro zachování jeho života. Lékaři a další zdravotničtí pracovníci mohou takové osoby přesvědčovat, mohou se snažit je přimět ke změně jejich postoje, pokud je zjevně pro ně škodlivý, ale v konečném důsledku nemohou zabránit realizaci rozhodnutí o odmítnutí péče, které bylo učiněno na základě svobodné a vážné vůle dospělé svéprávné osoby, pouze z toho důvodu, že se domnívají, že toto rozhodnutí danou osobu poškozuje (viz bod 30 cit. nálezu).

53. Na uvedené teze týkající se osobní autonomie jednotlivce v konečných fázích jeho života Ústavní soud navázal v nálezu ze dne 31. 7. 2023 sp. zn. I. ÚS 1594/22. V něm se zabýval podmínkami vydání pokynu „Do Not Resuscitate“ (ne-resuscituj, dále jen „DNR“) ze strany lékařů. Ústavní soud zde mimo jiné zopakoval, že lékařský zákrok vůči svéprávné a vnímající osobě schopné o svém osudu rozhodovat lze ve smyslu článku 7 odst. 1 Listiny, článku 8 Úmluvy a článku 5 Úmluvy o biomedicíně zásadně učinit pouze s jejím svobodným a informovaným souhlasem, a to i v případě, povede-li odmítnutí zákroku k její smrti. Není-li pacient v době potřeby resuscitace ve stavu, v němž může vyjádřit svůj informovaný (ne)souhlas, je třeba brát zřetel na jeho dříve vyslovený pokyn DNR, který učinil prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání. Ústavní soud v citovaném nálezu dovodil existenci práva na důstojné přirozené dožití, tedy na důstojnou přirozenou smrt jako nedílnou součást života, který neodvratně skončí. Konstatoval současně, že při rozhodování o provedení kardiopulmonální resuscitace na sklonku života je obecně třeba vyvažovat právo na život a na ochranu zdraví na straně jedné a právo jednotlivců na důstojné přirozené dožití na straně druhé.

54. V obou shora citovaných nálezech Ústavní soud označil právo jednotlivce odmítnout léčbu (lékařský zákrok), byť by toto odmítnutí mohlo vést k jeho smrti, za součást práva na soukromí ve smyslu článku 7 odst. 1 Listiny a článku 8 Úmluvy. Z práva na sebeurčení a osobní autonomii zde Ústavní soud dovodil právo na odmítnutí život zachraňující péče, ať už jde o aktuální rozhodnutí svéprávné a vnímající osoby schopné o svém osudu rozhodovat, či dříve vyslovený pokyn DNR, který osoba, jež současně není ve stavu vyjádřit svůj informovaný (ne)souhlas, učinila prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání.

55. Také ESLP považuje osobní autonomii a právo na sebeurčení za součást práva na soukromý život. Schopnost vést svůj život způsobem podle vlastního výběru zahrnuje i možnost vykonávat činnosti, které jsou vnímány jako fyzicky škodlivé nebo pro dotyčnou osobu nebezpečné (např. rozsudky ve věcech *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše, *Jehovah's Witnesses of Moscow proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010 č. 302/02, body 135 a 136, rozsudek velkého senátu ve věci *Christine Goodwin proti Spojenému království* ze dne 11. 7. 2002 č. 28957/95, bod 90). Právo na sebeurčení v kontextu zdravotní péče je součástí práva na respektování soukromého života stanoveného v článku 8 odst. 1 Úmluvy, a to i v případě, že by jeho výkon mohl vést ke smrti jednotlivce (rozsudky ve věcech *Pretty proti Spojenému království*, cit. výše, a *Lambert a další proti Francii*, body 142 a 180).

56. Jak bylo uvedeno výše, ESLP ve své judikatuře pravidelně posuzuje případy stěžovatelů domáhajících se přístupu k eutanázii či asistovanému sebeusmrcení prizmatem článku 8 Úmluvy. Již ve věci *Pretty proti Spojenému království* ESLP zdůraznil, že rozhodnutí stěžovatelky vyhnout se tomu, co sama považovala za nedůstojný a trýznivý konec svého života, spadá pod rozsah citovaného článku. V pozdější judikatuře konkretizoval, že právo jednotlivce rozhodnout, jakým způsobem a v jakém okamžiku ukončí svůj život, představuje jeden z aspektů práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy (srov. rozsudky ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, bod 135, ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 51, ve věci *Lambert a další proti Francii* ze dne 5. 6. 2015 č. 46043/14, bod 142). Ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku* ESLP navíc konstatoval, že zájem stěžovatele, který již s ohledem na progresi svého onemocnění nebyl bez pomoci schopen ukončit svůj vlastní život, na umožnění lékařem asistovaného umírání, souvisí se základními aspekty jeho soukromého života, s respektem k jeho autonomii, jeho tělesné a duševní integritě a lidské důstojnosti.

57. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že otázka možnosti svobodného rozhodnutí o ukončení vlastního života spadá do rozsahu práva na respektování tělesné a duševní integrity podle článku 7 odst. 1 Listiny, obdobně jako ji lze na úrovni Úmluvy podřadit pod právo na soukromí podle článku 8 odst. 1 Úmluvy.

58. Závěr o tom, že otázky rozhodování o konci vlastního života spadají pod rozsah základních práv, podporuje rovněž nedávná judikatura některých zahraničních vrcholných soudů. Komparativní pohled na rozhodovací činnost zahraničních soudů není při vymezení rozsahu základních práv bez relevance. „*Právní systémy se od sebe mohou stále učit, kdykoli jejich ústavy odkazují na společné demokratické hodnoty*“ (Barak, A. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. Cambridge University Press, 2012. Str. 66 a 67).

59. Německý Spolkový ústavní soud rozhodnutím ze dne 26. 2. 2020 (2 BvR 2347/15 a další) rozhodl, že zákaz profesionální asistence k sebeusmrcení zakotvený v německém trestním zákoně porušuje obecné osobnostní právo, jehož součástí je právo na rozhodnutí o vlastní smrti („*ein Recht auf selbstbestimmtes Sterben*“). Toto právo podle Spolkového ústavního soudu zahrnuje svobodu vzít si život. V případě, že se jednatelce rozhodne ukončit svůj vlastní život,

příčemž k tomuto rozhodnutí dospěje na základě toho, jak osobně chápe kvalitu života a smysluplnou existenci, musí být jeho rozhodnutí v zásadě respektováno státem a společností jako akt osobní autonomie a sebeurčení. Svoboda vzít si život zahrnuje také svobodu hledat a využít pomoc, kterou za tímto účelem poskytují třetí osoby.

60. Ústavní soud Rakouska dovodil v rozhodnutí ze dne 11. 12. 2020 (G 139/2019-71) právo jednotlivce na svobodné sebeurčení, jehož součástí je rozhodování o způsobu života a o důstojné smrti. Právo na sebeurčení zahrnuje podle něj právo využít pomoci třetí osoby k naplnění svobodného rozhodnutí ukončit svůj život zvoleným způsobem. Zákaz sebevraždy s pomocí třetí osoby může představovat obzvláště intenzivní formu zásahu do práva jednotlivce.

61. Ústavní tribunál Španělska v rozhodnutí ze dne 22. 3. 2023 č. 4057/2021 při posuzování ústavnosti zákonné regulace eutanázie konstatoval, že základní právo na tělesnou a duševní integritu, ve spojení se zásadou důstojnosti a svobodného rozvoje osobnosti, chrání právo člověka na sebeurčení ohledně vlastní smrti v kontextu eutanázie. Toto právo rovněž zahrnuje právo jednotlivce vyhledat a využít pomoc třetí osoby nezbytnou k tomu, aby mohl své rozhodnutí uskutečnit způsobem, který bude v souladu s jeho lidskou důstojností a osobní integritou.

62. Ústavní soud Itálie v rozhodnutí ze dne 25. 9. 2019 č. 242/2019 označil zákaz asistovaného sebeusmrcení za nepřiměřeně omezující právo pacientů na sebeurčení ve vztahu k úzce vymezené skupině osob, které byly udržovány při životě pomocí život udržující léčby, trpěly nezvratným onemocněním, jež bylo zdrojem nesnesitelného tělesného nebo duševního utrpení, ale byly plně způsobilé se rozhodnout o konci svého života. Jelikož v takovém případě pacient může ukončit svůj život využitím svého práva odmítnout léčbu, nepovažoval italský Ústavní soud zákaz asistovaného sebeusmrcení za přiměřený. V pozdějším rozhodnutí ze dne 1. 7. 2024 č. 135/2024 italský Ústavní soud odmítl své závěry rozšířit na osoby, které nejsou závislé na život udržující léčbě a které nemají (nebo zatím nemají) možnost zemřít pouhým odmítnutím léčby. Italský Ústavní soud zdůraznil, že dosud neuznal obecné právo na ukončení vlastního život v jakékoli situaci nesnesitelného fyzického nebo psychického utrpení způsobené nevyléčitelnou nemocí. Konstatoval, že není jeho úkolem nahrazovat zákonodárce při hledání nejvhodnější rovnováhy mezi právem každého jednotlivce na sebeurčení a konkurující povinností chránit lidský život, přičemž zákonodárci v této otázce přiznal široký prostor pro jeho uvážení.

63. Nejvyšší soud Kanady ve věci *Carter proti Kanadě* (2015 SCC 5, ze dne 6. 2. 2015) konstatoval, že zákaz lékařem asistovaného umírání zasahuje do práva na život a práva na svobodu a osobní bezpečnost, neboť omezuje možnost činit rozhodnutí týkající se tělesné integrity a lékařské péče a ponechává některé osoby snášet nesnesitelné utrpení. Tyto zásahy považoval za rozporné s principem proporcionality, neboť legitimního cíle ochrany zranitelných osob lze dosáhnout i jinými prostředky, kdy rizika spojená s lékařem asistovanou smrtí mohou být omezena prostřednictvím pečlivě navrženého a monitorovaného systému záruk.

64. Citovaná judikatura zahraničních soudů potvrzuje zvyšující se důraz na ochranu sebeurčení a osobní autonomie v kontextu rozhodování o konci vlastního života v některých jurisdikcích. Možnost uskutečnění svobodného rozhodnutí o čase a způsobu ukončení vlastního života je spojována s právem na sebeurčení, ochranou lidské důstojnosti a tělesné a duševní integrity člověka. Odlišnosti lze spatřovat v tom, jak velkou míru uvážení některé soudy přikládají zákonodárci (například italský Ústavní soud výslovně hovoří o širokém prostoru pro uvážení

zákonodárce, zatímco rakouský Ústavní soud naopak zákonodárci ponechává pouze úzký prostor).

4. Omezení dotčeného základního práva stěžovatele

65. V nyní posuzovaném případě stěžovatel žádal civilní soudy o vyslovení souhlasu s tím, aby mu mohl být na základě jeho výslovné a dobrovolné žádosti lékařem podán smrtící prostředek, který by ukončil jeho život. Podstatou jeho žaloby je požadavek, aby mu stát zajistil institucionální mechanismus k tomu, aby mohl učinit svobodné rozhodnutí o ukončení vlastního života, a to formou podání smrtícího prostředku z rukou lékaře. Z uvedeného Ústavní soud dovodil, že se posuzovaná ústavní stížnost dotýká primárně pozitivních závazků státu plynoucích z práva na respektování tělesné a duševní integrity podle článku 7 odst. 1 Listiny a práva na soukromí podle článku 8 odst. 1 Úmluvy.

66. Ústavní soud si je vědom tenze mezi právem na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity a závazky plynoucími z práva na život, jak byly vyloženy shora. Pojetí života jako hodnoty samy o sobě, které lze dovodit i z výsadního postavení práva na život v rámci českého ústavního pořádku, však nemusí vést k bezpodmínečnému odmítnutí možnosti zvolit si způsob a čas konce života za pomoci třetí osoby v kontrastu s přirozeným koncem života, byť i prodlužovaným dostupnými lékařskými postupy. Ochrana života nestojí v našem ústavním pořádku osamoceně, nýbrž v harmonické provázanosti s ostatními základními právy a hodnotami, na něž je rovněž třeba pohlížet optikou lidské důstojnosti a svobody jako základních hodnot. Stejně jako v případě jiných zdánlivě protichůdných základních práv i v tomto případě mohou tato dvě základní práva v uvedeném rozsahu na ústavní úrovni koexistovat, k jejich případnému omezení či vzájemnému vyvažování pak bude nutně docházet v rovině podústavní. Ochrana práva na život bude v každém případě zásadním a nezpochybnitelným limitem pro realizaci práva na respektování tělesné a duševní integrity v otázkách rozhodování o ukončení vlastního života.

67. I v případě pozitivních závazků státu platí, že při jejich posuzování je třeba brát zřetel na protichůdné legitimní zájmy – tedy jiné, ústavně chráněné hodnoty, které mohou v konkrétním případě převážet (viz nálezn ze dne 28. 8. 2024 sp. zn. I. ÚS 2746/23, bod 46, obdobně rozsudek ESLP ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, bod 136). Dospěl-li Ústavní soud k závěru, že požadavek, kterého se před obecnými soudy stěžovatel domáhal, spadá do rozsahu práva na respektování tělesné a duševní integrity a práva na soukromí, je jeho povinností posoudit, jaké legitimní zájmy proti němu stojí a zda je ve vztahu k nim tento požadavek přiměřený.

68. Obecné soudy dospěly ke správnému závěru, že na úrovni zákona v České republice neexistuje možnost provedení eutanázie ani asistovaného sebeusmrcení. Zákonodárce takovou možnost dosud neaprobval, a provedení eutanázie, či napomáhání k sebevraždě naopak trestními zákony kriminalizuje. Tomu se podrobněji věnovaly obecné soudy v odůvodnění svých rozhodnutí a Ústavní soud nepovažuje za nutné jejich závěry v tomto ohledu opakovat.

69. Zákonná regulace tudíž neposkytuje rámec pro naplnění požadavku, kterého se stěžovatel domáhá, tedy ukončit svůj vlastní život podáním smrtícího prostředku z rukou lékaře. Jaký zájem tato regulace sleduje, je nasnadě. V první řadě jde o ochranu života, jakožto nejvyšší hodnoty a východiska všech základních práv. Tento zájem se ještě více prohlubuje u lidí, kteří se v důsledku nemoci, zranění, stáří či osamělosti dostali do zvlášť zranitelné situace. Lidé, jejichž život, jakož i duševní a tělesná integrita, by v případě legalizace eutanázie

či asistovaného sebeusmrcení mohli být ohroženi vnějšími zásahy, jež by je navzdory jejich osobnímu přání vedly k uskutečnění krajní a neodčinitelné volby vlastního konce života. Jde i o ochranu těch, kteří by v důsledku nepřímého sociálního nátlaku mohli nabýt přesvědčení, že se právě pro svou zranitelnost stali přítěží pro své rodiny či pro společnost jako takovou, a kteří by se proto rozhodli pro předčasný odchod ze života.

70. Stát má povinnost ochrany života a zdraví takto zranitelných lidí, jakož i ochrany před nátlakem a nepřípustnými zásahy do jejich autonomie vůle v souvislosti s rozhodováním o vlastní tělesné a duševní integritě. Možnost ukončit vlastní život svým rozhodnutím, avšak za pomoci druhého člověka, jako projev sebeurčení a osobní autonomie, je třeba vždy vyvažovat a porovnávat s protikladnými principy ochrany práv (zejména ochrany práva na život) druhých. Jakékoli rozhodnutí o legalizaci asistovaného sebeusmrcení nebo eutanázie rozšiřuje autonomii člověka při svobodném rozhodování o vlastním osudu. Zároveň vytváří rizika, kterým je právní systém povinen předcházet v rámci povinnosti chránit lidský život. Legitimním cílem omezení práva na soukromí v jeho aspektu rozhodování o konci vlastního života je ochrana zranitelných osob před rozhodnutími učiněnými unáhleně, pod nátlakem, v tísní či za jiných okolností, za nichž by takové rozhodnutí nebylo skutečným projevem osobní autonomie. Za legitimní cíl tohoto omezení lze rovněž označit zachování etické integrity lékařského povolání a ochranu morálních hodnot společnosti (viz rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, bod 137).

71. Zájmy stojící v opozici ke stěžovatelem požadovanému nároku mají vysokou důležitost. Důsledkem ochrany práva na sebeurčení nesmí být ohrožení základních práv zranitelných skupin lidí, jejich marginalizace či přímo nucené zásahy do jejich fyzické integrity. Otázce rizika zneužití a chyb, které s sebou poskytování lékařem asistovaného umírání nese, přisuzuje při poměrování přiměřenosti omezení základního práva značný význam i ESLP (rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, bod 152).

72. Stěžovatel chce docílit toho, aby mu byla umožněna aktivní vyžádaná eutanázie, která na rozdíl od asistovaného sebeusmrcení předpokládá konkrétní aktivní jednání druhé osoby přímo vedoucí k usmrcení člověka. Domáhá se tak nejzazšího prostředku k naplnění své osobní autonomie v kontextu rozhodování o vlastní smrti. Z hlediska posuzování přiměřenosti lze požadavek dostupnosti aktivní eutanázie považovat za závažnější a morálně problematičtější, než požadavek umožnění asistovaného sebeusmrcení. V obou případech sice druhá osoba pomáhá nastavit podmínky k usmrcení, pouze v případě aktivní vyžádané eutanázie však je přímým původcem smrti člověka. Tím je zároveň znesnadněna možnost přehodnocení rozhodnutí o vlastní smrti až do chvíle, kdy k uskutečnění takového rozhodnutí skutečně dojde. Z povahy věci vyplývá, že v případě aktivní eutanázie je riziko chyb a zneužití podstatně větší, zájem na ochraně před takovým zneužitím tak musí být o to silnější a konkrétní mechanismy ochrany o to robustnější.

73. Hledáním rovnováhy mezi ochranou soukromí a práva na respektování tělesné a duševní integrity na jedné straně a ochranou práva na život na straně druhé je v prvé řadě pověřen zákonodárce, jehož nenahraditelnou úlohu nemůže Ústavní soud přebírat ani nahrazovat, a to i s ohledem na komplexitu posuzované otázky, její propojení s mimoprávními obory, a zejména její extrémní citlivost a zásadní dopad do hodnotového řádu společnosti. Ačkoliv tedy Ústavní soud nesmí zcela rezignovat na posouzení zásahu do práv stěžovatele, musí k přezkumu přistupovat s potřebnou zdrženlivostí. Obdobnou zdrženlivost ostatně vyjadřuje ESLP ve své judikatuře tím, že členským státům v otázkách případné dekriminizace eutanázie či asistovaného sebeusmrcení ponechává široký prostor pro uvážení (aniž by však tento prostor

považoval za zcela neomezený – např. rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, bod 143).

74. Nastavení konkrétních parametrů toho, jak zajistit optimální naplnění práva na soukromí na straně jedné a naplnění pozitivních závazků plynoucích z práva na život na straně druhé, jakož i ochranu dalších legitimních zájmů, je úkolem zákonodárce. Ten musí zvažovat, zda a za splnění jakých podmínek je možné rozšířit prostor pro svobodné rozhodnutí jednotlivce o ukončení vlastního života tak, aby bylo zajištěno, že je takové rozhodnutí vždy projevem osobní autonomie člověka, nikoliv výsledkem vnějšího nátlaku, ať už v jakékoliv podobě. V některých případech může být velmi těžké určit, zda rozhodnutí ukončit svůj život za asistence druhého člověka a jeho následné uskutečnění jsou projevem skutečné vůle. Podmínky, které vedou člověka k takovému rozhodnutí, se mohou značně lišit. Mohou vyplývat z povahy jeho zdravotního stavu, včetně stavu duševního, ale také z dalších objektivních okolností, jako je rodinná a finanční situace, podmínky poskytované péče, míra závislosti na pomoci ostatních, omezené možnosti každodenních aktivit a další. Jedině zákonodárce může nastavit podmínky tak, aby bylo v konkrétní situaci vždy postaveno najisto, že rozhodnutí o konci života je projevem skutečné vůle člověka, jejímž předpokladem je dostupnost náležité zdravotní péče, včetně péče paliativní, jakož i dostatečná informovanost o všech možnostech ovlivnění nepříznivého stavu, který vedl k rozhodnutí o ukončení vlastního života a zmírnění prožívaného utrpení.

75. Ve vztahu k osobám, které by k rozhodnutí o ukončení vlastního života měly přistoupit v důsledku duševní poruchy, se potřeba zajištění dostatečných mechanismů ochrany ještě zvyšuje a umocňuje. Povinnost chránit zranitelné osoby před jednáním, kterým ohrožují vlastní život, vyplývající z práva na život, ESLP vykládá jako povinnost státu zabránit jednotlivci vzít si život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno (rozsudek ve věci *Haas proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 54). Právě u osob s duševní poruchou je obzvlášť důležité ověřit, zda je jejich rozhodnutí projevem jejich skutečné svobodné vůle. Ve vztahu k takto zranitelným osobám jsou proto vyžadovány posílené záruky ochrany v případném procesu povolování eutanázie (viz rozsudek ve věci *Mortier proti Belgii*, cit. výše, bod 148). Případné nastavení konkrétních nástrojů, které by takové záruky poskytovaly, je rovněž nezastupitelnou úlohou zákonodárce.

76. Zajištění dostupnosti adekvátní zdravotní péče, včetně péče paliativní, je primárním úkolem státu, a ve svém důsledku nutně vede ke zmenšení skupiny osob, které by byt jen uvažovaly o podstoupení asistovaného sebeusmrcení či eutanázie. Stát tímto způsobem plní svou základní roli a povinnost k ochraně života a zdraví každého člověka, a není nepřiměřené, pokud zajištěním takové péče „vytěsni“ možnost eutanázie jako aktivní pomoci ke smrti na samotný okraj možných prostředků realizace osobní autonomie člověka. Lze si proto představit jen omezený počet případů, kdy by absence zákonného rámce, který by člověku umožnil svobodně druhého žádat o pomoc s vlastním usmrcením, mohla potenciálně vést k nepřipustnému omezení práva na soukromí a na respektování tělesné a duševní integrity. Ostatně v těch jurisdikcích, kde k povolení eutanázie či asistovaného sebeusmrcení již došlo, je zpravidla tato možnost vyhrazena jen určitému okruhu osob v těch nejzávažnějších situacích (např. kritéria jako nevyléčitelný nebo terminální stav, maximální očekávaná délka života, nepřestávající utrpení). Konkrétní zdravotní stav, jakož i predikce jeho vývoje, tak představují důležitý faktor pro případné (ne)povolení těchto prostředků ze strany veřejné moci. Právě striktním vymezením podmínek přístupu k eutanázii může být dosahováno křehké rovnováhy mezi ochranou práva na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity na straně jedné

a práva na život na straně druhé (srov. rozsudek ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, cit. výše, bod 148).

77. Mezi nejzávažnější z pohledu požadavku na zavedení eutanázie či asistovaného sebeusmrcení patří situace osob, které pro svůj zdravotní stav nemohou bez pomoci druhého svobodné rozhodnutí o konci vlastního života uskutečnit vůbec, či osob, které mohou ukončit svůj život v důsledku vlastního svobodného rozhodnutí o odmítnutí léčby. Například italský Ústavní soud označil zákaz asistovaného sebeusmrcení za nepřiměřeně omezující základní práva pouze ve vztahu k osobám, které jsou udržovány při životě pomocí život udržující léčby a trpí nezvratným onemocněním, jež je zdrojem nesnesitelného tělesného nebo duševního utrpení, zatímco ve vztahu k ostatním skupinám osob nepřiměřenost takového omezení nedovodil (rozhodnutí č. 242/2019 a 135/2024, cit výše).

78. V nyní posuzovaném případě není úlohou Ústavního soudu vymezit okruh situací, v nichž by požadavek osoby domáhající se eutanázie ve vztahu k protichůdným legitimním zájmům bylo možné považovat za přiměřený, ani posoudit, zda lze o takových situacích vůbec uvažovat, neboť tato úvaha jde nad rámec nynějšího řízení o ústavní stížnosti. Ústavní soud se v rámci vyvažování protichůdných zájmů striktně zaměřuje na konkrétní situaci stěžovatele, která se současně odráží v intenzitě omezení jeho práva.

79. Zdravotnímu stavu stěžovatele, jakož i jeho osobním poměrům se věnoval okresní soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí, a Ústavní soud tak může z jím učiněných skutkových zjištění vycházet. Z lékařských zpráv, které stěžovatel obecným soudům předložil, vyplynulo, že stěžovatel je osobou s těžkým funkčním postižením hybnosti, u níž lze očekávat progresi v čase (zpráva Neuromed CZ ze dne 16. 3. 2023). Závažnými zdravotními obtížemi trpí již od autonehody v roce 1996. Nejméně od roku 1998 podstupuje psychiatrickou léčbu, v roce 2008 byl psychiatricky hospitalizován pro depresivní stavy se suicidálními projevy, výkyvy stavu, přičemž potřeba hospitalizace je opakovaná. Trpí chronickou posttraumatickou stresovou poruchou, těžkou sociální fobií a recidivující depresivní dekompenzací se suicidálními projevy (ambulantní nález ze dne 17. 9. 2019 zpracovaný psychiatrickým oddělením všeobecné ambulance Nemocnice Pardubického kraje, a. s.). Po dopravní nehodě v roce 2020 bylo stěžovateli diagnostikováno nevratné poškození páteře (zlomenina bederní páteře – obratle L1), což vedlo k výrazné dekompenzaci jeho psychického zdravotního stavu. Stěžovatel trpí zvyšujícími se bolestmi pohybového aparátu, úzkostmi, nespavostí, nekontrolovaným třesem rukou (zpráva praktické lékařky ze dne 1. 2. 2023, č. 1. 425). Okresní soud přijal závěry vyplývající ze stěžovatelem předložených lékařských zpráv. Současně konstatoval, že z těchto zpráv nevyplývá, že by se stěžovateli nedostávalo odpovídajícího léčení, že by jeho zdravotní stav byl takový, že by byl nadále již neléčitelný, že by u stěžovatele šlo o nevyléčitelnou chorobu v pokročilém nebo terminálním stádiu, kdy by byla vyžadována paliativní péče, či že by snad jeho léčba byla marná a neúčelná.

80. Aniž by Ústavní soud jakkoliv snižoval závažnost stěžovatelových obtíží, je třeba připustit, že konkrétní predikce zdravotního stavu osoby domáhající se eutanázie a vyhlídky způsobu a času konce jejího života, ovlivňují váhu takového požadavku na pomyslných vahách poměřujících přípustnost omezení základního práva. Jedním z morálních argumentů ve prospěch eutanázie jako tzv. „dobré smrti“ je její pojetí jako aktu milosrdenství ve vztahu k člověku trpícímu nezvratným a trýznivým onemocněním. Utrpení je vnitřním prožitkem člověka, jde tedy o čistě subjektivní kategorii, kterou druhému nepřísluší hodnotit či jakkoliv srovnávat. Nicméně konkrétní zdravotní stav, jakož i predikce jeho vývoje představuje důležitý faktor při poměřování přípustnosti omezení základního práva.

81. Na základě skutkových zjištění obecných soudů lze konstatovat, že stěžovatel netrpí vyhlídkou extrémně trýznivého umírání, které by mělo být důsledkem jeho současných zdravotních obtíží a které je zpravidla spojeno se zdravotní situací osob žádajících eutanázii. Jeho lidská důstojnost ve smyslu požadavku důstojného umírání není v důsledku jeho současného zdravotního stavu dotčena. Život stěžovatele totiž není akutně ohrožen, stěžovatel není závislý na život udržující léčbě, a nelze ani dovodit, že by v důsledku svého současného zdravotního stavu trpěl vyhlídkou takovéto závislosti do budoucna. Jinak řečeno, stěžovatel se nenachází v situaci, kdy by jeho zdravotní obtíže měly navzdory možným léčebným postupům v dohledné době nezvratně vyústit v jeho smrt, a kdy by již neměl volbu mezi tím, zda zemřít či žít, a mohl by svou osobní autonomii uplatnit pouze skrze rozhodnutí, jaký způsob odchodu ze života (v dohledné době již nezvratného) považuje za důstojný.

82. Nutno dodat, že co do intenzity omezení základního práva se případ nynějšího stěžovatele výrazně odlišuje od situace posuzované ve shora uvedeném rozsudku ve věci *Dániel Karsai proti Maďarsku*, kde ESLP zvažoval požadavek stěžovatele trpícího nezvratným život ohrožujícím onemocněním (amyotrofickou laterální sklerózou). Ani zde přitom ESLP nedovodil povinnost členského státu umožnit stěžovateli ukončit svůj život s pomocí druhé osoby, a to navzdory závažnosti zdravotního stavu a zcela jednoznačné nezvratnosti konce života tehdejšího stěžovatele. Jak bylo uvedeno, nynější stěžovatel není v situaci ohrožení života a netrpí konkrétně zdůvodněnou vyhlídkou trýznivého či nedůstojného umírání. *A maiori ad minus* lze dovodit, že z pohledu Úmluvy by tedy nebylo možné nyní posuzovaný požadavek stěžovatele požadovat za přiměřený.

83. Stěžovatel se potýká s tělesnými i duševními obtížemi chronického charakteru, které nepochybně zásadně ztěžují jeho život a pro které zasluhuje zvláštní ochranu ze strany státu. Té se mu dostává kromě jiného formou pobírání invalidního důchodu třetího stupně, další finanční pomoci ze strany státu související s jeho finanční situací, na kterou jeho zdravotní stav má beze sporu vliv, či dostupností bezplatné péče poskytované v rámci českého zdravotnictví a systému sociální péče, a to na úrovni, která je dostatečně kvalitní a zajišťující důstojné zacházení. Ochrana jeho fyzické a tělesné integrity se uskutečňuje právě prostřednictvím všeobecné dostupnosti zdravotní a sociální péče, která stěžovateli umožňuje vést důstojný život navzdory svým tělesným a duševním potížím. Nelze navíc opomenout, že stěžovatel trpí nejen tělesnými obtížemi, ale také postižením duševním. Vzhledem k tomu, že jedním z projevů jeho duševní choroby jsou právě sebevražedné pohnutky a sklony, je role státu při ochraně jeho života o to významnější.

84. V důsledku napadených rozhodnutí sice byla stěžovateli odepřena možnost ukončit svůj život jím požadovaným způsobem, neznamená to však, že stát rezignoval na ochranu jeho základních práv. Ochrana osob trpících chronickými tělesnými či duševními potížemi se projevuje v mnoha rovinách, od zajištění dostupnosti kvalitní a bezplatné zdravotní péče, přes důchodové zabezpečení, podporu sociálního systému, či další zvýhodnění odpovídající stupni invalidity. V případě osob v posledních fázích života je nezbytnou podmínkou ochrany jejich základních práv zajištění dostupnosti kvalitní paliativní péče, jejímž účelem je zmírnění utrpení a zachování kvality života. Realizací závazků plynoucích z práva na zdraví se uskutečňuje ochrana důstojnosti zranitelných osob trpících nevyléčitelnými onemocněními. Byť i systém poskytování zdravotní péče může trpět některými nedostatky a nemusí být vždy schopen reagovat na všechny potřeby osob vyžadujících péči, přesto jde (v kontextu ochrany osob s chronickým a nevyléčitelným onemocněním) o první a nejdůležitější pilíř ochrany života, zdraví, ale i lidské důstojnosti a osobní autonomie. Případné nedostatky v systému

zdravotní, resp. paliativní péče proto nelze nahrazovat zpřístupněním prostředků jako je eutanázie či asistované sebeusmrcení.

85. Ústavní soud zvážil důležitost zájmů, k jejichž ochraně směřuje neumožnění eutanázie, na straně jedné, a závažnost požadavku, kterého se domáhá stěžovatel a která je pevně svázána s jeho konkrétní situací, na straně druhé. S přihlédnutím k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelův požadavek na umožnění eutanázie nelze považovat za přiměřený ve vztahu ke zvažovaným protichůdným zájmům ochrany jeho života, a zásah Ústavního soudu do problematiky, jejíž řešení by mělo být primárně svěřeno zákonodárci, tak není na místě. Z hlediska zachování důstojnosti a osobní autonomie je povinností státu zajistit stěžovateli náležitou zdravotní péči, včetně péče poskytující úlevu od jeho duševních i tělesných obtíží, nelze však dovodit povinnost státu zajistit mu podání smrtícího prostředku z rukou lékaře, jak se toho stěžovatel domáhá.

VI. Závěr

86. Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Ústavní stížnost proto po jejím věcném posouzení zamítl jako návrh nedůvodný.

87. Ústavní soud v tomto nálezu nerozhodoval o ústavnosti zákonných předpisů zakazujících eutanázii. Stěžovatel nepodal návrh na zrušení právního předpisu podle § 64 odst. 1 písm. e) a § 74 zákona o Ústavním soudu a Ústavní soud se zabýval úzce vymezenou otázkou ohraničenou předmětem řízení před obecnými soudy, tj. otázkou přípustnosti omezení (resp. nenaplnění) základního práva stěžovatele v důsledku nevyslovení souhlasu s umožněním eutanázie obecnými soudy. Jelikož Ústavní soud v posuzované věci dospěl k závěru, že v důsledku neumožnění eutanázie stěžovateli nedošlo k protiústavnímu zásahu do jeho základních práv, nepovažoval za nutné postupovat podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a předložit návrh plénu na zrušení právního předpisu podle článku 87 odst. 1 písm. a) Ústavy.

88. Závěrem Ústavní soud zdůrazňuje, že rozhodnutí týkající se konce vlastního života mohou mít zásadní dopad do práva na tělesnou a duševní integritu člověka, jakož i na svobodný rozvoj jeho osobnosti, a především na jeho lidskou důstojnost. Lidská důstojnost je pevně svázána s hodnotami autonomie a seberealizace člověka, jakožto svobodné, samostatně myslící bytosti nadané vlastním rozumem a vůlí. *„Lidská důstojnost jako ústavní hodnota - lidství člověka jako takového - znamená uznání, že jedinec je svobodná osoba, která rozvíjí své tělo a ducha podle své vůle. Vůle člověka je projevem jeho lidství. Smyslem člověka jako svobodné bytosti je svoboda volby, kterou má každý člověk, svoboda plánovat svůj život a realizovat se. Je to svoboda utvářet svůj životní příběh. Odtud se odvíjí svoboda každého člověka řídit svůj život a rozvíjet svou osobnost a identitu. Jde o svobodu jednotlivce utvářet si svůj obraz podle svých představ, svůj životní styl, své vztahy s ostatními, svou osobnost a svůj pohled na svět. Je to svoboda jednotlivce uskutečňovat svou osobní zkušenost.“* (Barak, A. Human dignity: The constitutional value and the constitutional right. Cambridge University Press, 2015, str. 127).

89. Jak bylo uvedeno, je úkolem zákonodávce hledat rovnováhu mezi právem na soukromí a respektování tělesné a duševní integrity a ochranou života. Je proto primárně jeho úlohou zvažovat, zda k optimálnímu naplnění těchto práv lze zvolit cestu legalizace asistovaného

sebeusmrcení či eutanázie, případně za jakých podmínek a pro jaký okruh osob. Součástí životního příběhu člověka je i jeho konec. Stejně jako má každý člověk odlišnou představu o „dobrém“ životě, tak se mezi lidmi liší představy o jeho důstojném zakončení. Způsob odchodu ze života – jeho důstojnost, absence utrpení, zachování svého vlastního obrazu takového, jaký by si člověk přál, atd. – přitom může pro mnohé znamenat důležitý aspekt, podle kterého hodnotí charakter celého svého života. „*Obáváme se, jak poslední etapa ... života ovlivní charakter ... života jako celku, podobně jako se obáváme, jak poslední scéna divadelní hry nebo poslední sloka básně ovlivní celé dílo.*“ (Dworkin, R. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. New York: Vintage Books, 1994, str. 199). Právě v těchto základních otázkách, v nichž jedinec sám sebe definuje, určuje to, kým je, uskutečňuje své lidství, se projevuje osobní autonomie člověka. Zákodárce by měl mít tato východiska na paměti.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 2. července 2025

Daniela Zemanová
předsedkyně senátu